

TARTU RIIKLIK ÜLIKOOL

Politiilise ökonoomia kateeder.

U. Polisinski

TOOTMISSUHETE ARENDAMINE KOMMUNISMI LAIA-
HAARDELISE ÜLESEHITAMISE PERIOODIL

Metoodiline juhend

TARTU ÜLIKOOL
RAAMATUKOGU

Tartu 1962

Тартуский государственный университет
ЭССР, г. Тарту, ул. Кликсоли, 18
У. Полисински

Развитие производственных отношений
в период развернутого строительства
коммунизма

На эстонском языке

TARTU ÜLIKOOLI
RAAMATUKOGU

Vastutav toimetaja Ü. Vansaaseme

Korrektor I. Koemets

TRÜ rotaprint 1962. Trükipoognaid 1.

Tir. 1500 eks. MB 01464. Tell. nr. 681.

Tasuta

TOOTMISSUHETE ARENDAMINE KOMMUNISMI LAIAHAARDELISE ÜLESEHITAMISE PERIOODIL.

"Oma elu ühiskondlikus tootmises astuvad inimesed teatavasse, paratamatuisse, nende tahtest sõltumatuksse suhetesse - tootmissuhetesse, mis vastavad nende materiaalsete tootlike jõudude teatavale arenemisastmele ... Oma arenemise teataval astmel satuvad ühiskonna materiaalsed tootlikud jõud vastuollu olemasolevate tootmissuhete, või - mis on ainult selle juriidiline väljendus - omandussuhetega, milles nad seni arenesid. Tootlike jõudude arenemise vormidest muutuvad need suhted tootlike jõudude kammitsaiks. Siis saabub sotsiaalse revolutsiooni ajastu." (K. Marx ja F. Engels, Valitud teosed, I kd., ERK, Tallinn 1957, lk. 281).

Niisugune on tootmissuhete arenemise dialektika. Kuid tootmissuhete arenemine ei piirdu sellega, et ühed tootmissuhted asendatakse teistega. Niisuguse tootmissuhete tüübi muutumise kõrval esineb veel ka tootmissuhete areng ühe ja sama ühiskondliku korra raamides. Näiteks ei tekkinud orjanduslikud suhted otsekohe antiiksel või idamaisel kujul, vaid läbisid enne patriarhaalse orjanduse astme. Feodaalsed suhted, mis Lääne-Euroopas arenesid välja kolonaadi pinnal, läbisid teorendi, naturaarendi ja raharendi vormi. Kapitalistlikud suhted enne tööstusrevolutsiooni ei olnud veel sellised, millisteks nad kujunesid vabrikutööstuse tingimustes.

Ka sotsialistlikud tootmissuhted ei kehtestu sotsialistliku revolutsiooniga lõplikul ja tardunud kujul, vaid arenevad ja täiustuvad pidevalt, moodustades sotsialismi arene-

mise lahutamatu osa. On ju igasugune taastootmine mitte ainult materiaalse produkti, vaid ka tootmissuhete taastootmine. Laiendatud sotsialistlik taastootmine, mille objektiivseks tulemuseks on üleminek kommunistliku tootmisviisi kõrgemale astmele, tähendab ka sotsialistlike tootmissuhete laiendatud taastootmist.

Kapitalismilt sotsialismile ülemineku tingimustes avaldus sotsialistlike tootmissuhete areng kõigepealt selles, et sotsialistlike suhete sfäär laienes; kapitalistlike suhete likvideerimisega ja väikekaubatootmise sotsialistliku koopereerimisega muutusid sotsialistlikud suhted jagamatult valitsevaks. Sotsialismilt kommunismile ülemineku tingimustes väljendub tootmissuhete arenemine nende täiustumises, järkjärgulises üleminekus sotsialistlikelt tootmissuhetelt kommunistlikele.

Tootmissuhted võime jaotada kolme põhilisse ossa: omandisuhted, suurte sotsiaalsete inimrühmade (klasside) suhted tootmises ja jaotussuhted. Järgnevalt käsitlemegi sotsialistlike tootmissuhete arenemist kommunismile üleminekul nimetatud sfäärides.

Sotsialistliku omandi kahe vormi ühinemine ühtseks üldrahvalikuks kommunistlikuks omandiks.

Sotsialistlik omand esineb kahe vormis - riikliku üldrahvaliku ja kooperatiiv-kolhoosliku omandina. Need sotsialistliku omandi kaks vormi on oma alustelt ühtsed - mõlemad väljendavad tootmisvahendite kuulumist kollektiivse omandusena tootjaile endile, sotsialistliku omandi mõlemad vormid on aluseks ekspluateerimisest vabadele koostöö ja vastastikuse abistamise suhetele.

Kuid nende vormide vahel esineb ka rida olulisi erinevusi, kusjuures üldrahvalik omand on sotsialistliku omandi kõrgem, enamarenenud aste. Sotsialistliku omandi kaks ajalooliselt kujunenud vormi on aluseks tööliklassi ja talurahva erinevusele; sotsialistliku tootmise kahe sektori olemasolu on peamiseks teguriks, mis tingib kaubatootmise olemasolu sotsialistlikus majanduses.

Kommunismi kõrgemale astmele üleminek eeldab kaubatootmise ületamist ning erinevuste likvideerimist ka sotsialistliku ühiskonna ekspluateerimisest vabade, tihedas liidus olevate klasside vahel. Seega sotsialismilt kommunismile üleminekul peab kaduma erinevus sotsialistliku omandi kahe vormi vahel, nende mõlema alusel peab tekkima ühtne kommunistlik üldrahvalik omand.

Sotsialistliku omandi kaks vormi ei saa üksteisele läheneda ja lõpuks ühte sulade mingisugusel vahepealsel tasemel, mis oleks kõrgem kolhoosiomandist, kuid madalamal kui riiklik üldrahvalik omand. Niisuguse ühtse omandi loomise katsed oleksid kahjulikud, nad püüaksid omandisuhete juba saavutatud taset madalamale viia. Sotsialistliku omandi kahe vormi ühinemine ei saa toimuda ka sel teel, et kolhoosiomand lihtsalt muudetakse riiklikuks omandiks, näiteks kolhooside ühendamisega sovhoosideks. See tee oleks võimalik sel juhul, kui kolhoosiomand oleks täiesti tarbetu, kui tema olemasolu oleks ainult vormiline, sisuliselt põhjendamatu. Kolhoosiomand on aga sotsialistliku omandi eluline, veel küllalt suuri arenguperspektiive omav vorm, mille riiklikuks omandiks muutmine oleks kogu kolhoosimajanduse suhtes majanduslikult ja klassipoliitiliselt vale. Viiekümmendatel aastatel küll ühendati rida kolhoose sovhoosidega, kuid seda abinõu rakendati ainult kõige mahajäänud kolhooside suhtes, mis ei oleks lähemate aastate vältel tõsisest majanduslikest raskustest teisiti välja pääsenud. Kunagi ei ole see küsimus reaalselt üles kerkinud jõukamate kolhooside suhtes, ent sellisteks muutuvad meie kolhoosid iga aastaga üha enam. Sotsialistliku omandi praeguste vormide ühinemine saab toimuda ainult kommunistliku üldrahvaliku omandi tasemel, sellisel tasemel, mis seisab kõrgemal ka praegusest riiklikust üldrahvalikust omandist. Praegune riiklik üldrahvalik omand on kommunistlikule omandile küll lähemal, kuid mitte veel selle tasemel. Praegune üldrahvalik omand hõlmab põhilise osa kõigist tootmisvahenditest, üldse kogu ühisomandusest; kommunismiajastu üldrahvalik omand aga peab olema kõikehõl-

ma, koondama enda kätte mitte ainult põhilised, vaid kõik tootmisvahendid, selleks et neid kõige otstarbekamalt kogu ühiskonna huvides kasutada. Sotsialismi tingimustes on üldrahvalikku omandusse kuuluvad ettevõtted suhteliselt iseseisvad, kaubatootmise ning kauba-rahaliste kategooriate olemasolu tõttu esinevad ka riiklikud ettevõtted üksteise suhtes kaubatootjatena, olgugi et nad lõpptulemusena kuuluvad ühtsele omanikule - kogu rahvale riigi pool. Seepärast olenevad ka riiklike ettevõtete vahelised majanduslikud vahekorrad mitte üksnes materiaalse tootmise huvideest, vaid ka kauba-rahalistest kaalutlustest. Kommunismi kõrgemal astmel aga kauba-rahalised suhted enam ei esine ning ettevõtete tegevuse, materiaalsete ressursside jaotamise, töö planeerimise ja juhtimise ainsaks stiimuliks jäävad materiaalse tootmise huvid. Niisiis kommunistliku üldrahvaliku omandi tasemele jõudmiseks peab ka riiklik omand arenema veel nii kvantitatiivselt kui ka kvalitatiivselt.

Hoopis keerukam on kolhoosiomandi arenemine kommunistliku üldrahvaliku omandina. Ei ole võimalik ütelda, kuidas see täpselt toimub - paljud küsimused peavad veel selguma praktikas -, kuid teatud põhilised suunad kolhoosiomandi arenemisel on juba praegu ilmsed. Nii näiteks kasvab kolhoosiomandi ühiskonnastamise aste. Esiteks avaldus see väikeste kolhooside ühendamises. Kuigi siin on püsima jäänud kolhooslik omand kõigi oma joontega, siiski on suurtel, tuhandeid hektareid maad omavatel kolhoosidel mõndakümmend peret koondava väikekolhoosiga võrreldes uus kvaliteet. Nagu tootmissuhete arenemine üldse, nii ka väikekolhooside ühendamise vajadus tulenes tootlike jõudude kasvust. Teiseks kasvab kolhoosiomandi ühiskonnastatuse aste kolhoosidevahelise omandi tekkimise ja arenemisega, millega ületatakse tootmisvahendite ühistamisel ühe majandi piirid (kolhoosidevahelised ehitusorganisatsioonid, remonditöökojad, põllumajandussaaduste töötlemise ettevõtted, ühised maaparandustööd jne.). Kolmandaks avaldub kolhoosiomandi ühiskonnastatuse astme kasv kolhooside ja riigi vahelise tootmisalase koostöö süvenemi-

sel (ühised kapitaalvahetused, teaduslik-tehniline abi kolhoosidele jne.).

Kolhoosiomandi tõus üldrahvaliku omandi tasemele ei ole võimalik teisiti kui ainult kolhooside jõukuse kasvu, kolhoosiomandi enda igakülgse arenemise kaudu. Mida suuremad on kolhooside sissetulekud, seda selgemini ilmneb, et kolhoosnikute materiaalse elutaseme tõstmiseks ja kultuurilise teenindamise parandamiseks ei piisa otsese töötasu suurendamisest. Osutub vajalikuks suurendada ühiskondliku tarbimise fonde: jõukamad kolhoosid ehitavad klubisid ja rahvamaju, lasteasutusi ja internaatkoole, heakorrastavad asulaid jne. Selleski väljendub riikliku ja kolhoosiomandi vastastikune lähenemine, nende tegevussfääri põimumine - kolhoosid hakkavad järjest enam vahendeid mahutama aladel, mis varem olid pea eranditult riigi finantseerida.

Omandivormi küsimus kaotab oma praeguse mõtte täielikult kommunismi kõrgemal astmel, kus teostub põhimõtte: igaühele tema vajaduste järgi. Siis ei mõjusta tootmisvahendite omandivormi enam jaotuse materiaalsed huvid, vaid seda määrab ainult tootmise organiseerimise otstarbekus. Sellest seisukohast aga on ainuõige kõigi tootmisvahendite kuulumine kommunistliku ühisomandina kogu rahvale.

Sotsialistlike tootmissuhete arenemise probleemide teise rühma moodustab küsimus sotsiaalsete rühmade vahekorra arenemisest. Sellest seisukohast vaatleme eraldi linna ja küla ning vaimse ja füüsilise töö vahekorra arenemist üleminnekul sotsialismilt kommunismile.

Linna ja küla vahelise olulise erinevuse ületamine.

Juba kommunismi esimese faasi, sotsialismi tingimustes on kaotatud linna ja küla vaheline vastandlikkus, mille peamiseks sisuks antagonistlikest klassidest koosnevas ühiskonnas on küla ekspluateerimine linna poolt. Kuid linna ja küla vahel on veel säilinud olulised erinevused nii töö iseloomus kui ka töötajate elutingimustes. Kommunism, mille põhimõtteks on kõigi ühiskonnaliikmete võrdsus, hoolimata nende tegevus-

alast, eeldab linna ja küla olulise erinevuse ületamist.

Olulised erinevused töö iseloomus kaotatakse tootmise täieliku mehhaniseerimise ja automatiseerimise arendamisega nii tööstuses kui ka põllumajanduses. Juba põllumajanduse mehhaniseerimise praeguse astme juures on paljud elukutsed nii tööstuses kui ka põllumajanduses ühised (autojuhid, motoristid, elektrikud jne.). Kommunismi kõrgemal astmel, tootmise täieliku mehhaniseerimise ja automatiseerimise tulemusena muutub põllumajanduslik töö industriaalse töö taoliseks, industriaalse töö eriliigiks.

Tööstusliku ja põllumajandusliku töö olulise erinevuse ületamine väljendub samuti selles, et teadus hakkab etendama järjest olulisemat osa tootmise mõlemas põhiharus. Eramajapidamise tingimustes tehti põllutöid peamiselt vanemate põlvkondade kogemuste järgi, pimesi. Killustatud väikemajapidamisele ei ole teaduse teened kättesaadavad; veel enam, väiketootmist ei ole puhttehniliselt võimalik teaduslikult organiseerida. Sotsialistliku suurmajapidamise teenistuses on aga kõik tänapäeva saavutused töu- ja sordiaretusest kuni keemiatööstuseni. Kõrvuti riiklike teaduslike uurimisasutustega töötab rohkesti laboratooriume ja katsebaase vahetult kolhoosides ja sovhoosides, paljud kolhoosnikud ja sovhoositöölised on oma novaatorliku tööga teadust oluliselt rikastanud. Näeme, et ka selles suhtes omandab tööstuslik ja põllumajanduslik töö järjest enam ühisjooni.

Juba praegu vähenevad erinevused linna ja küla töötajate töötasus, samuti ühiskondlike tarbimisfondide arvel saadavate vahendite kasutamises. See küsimus ei hõlmaagi tegelikult enam kogu külaelanikkonda, sest sovhooside ja teiste riiklike põllumajandusettevõtete töötajate palga- ja pensionikorraldus on samasugune kui tööstustöölistel. Järelikult on antud küsimus oma ulatuselt kitsam, hõlmates mitte linna ja küla vahekorda tervikuna, vaid ainult külaelanikkonna ühe osa - kolhoositalurahva olukorda, võrreldes riiklike tööstus- ja põllumajandusettevõtete töötajate olukorraga. Kolhooside majapidamine muutub järjest intensiivsemaks,

kaubatoodangu osatähtsus suureneb, kasvab kolhooside rahakäive. Ka kolhoosnike isiklikus tarbimises kasvab rahakäive, sest tänapäeval ei rahuldu kolhoosipered kaugeltki üksnes oma kolhoosi toodangu tarbimisega, vaid vajavad järjest enam mitmesuguseid tööstustooteid oma materiaalsete ja kultuuriliste vajaduste rahuldamiseks. Neis tingimustes läheb järjest enam kolhoose üle otsesele rahapalgale, mis võimaldab suurendada materiaalset huvi töötulemuste vastu ning ülevaatlikumalt korraldada kolhooside isemajandamist, toodangu omahinna arvestamist, üldse finantsmajandust. Palgasüsteem korraldatakse kolhoosides tavaliselt lähedasena sovhoosides kehtivale (mitte seepärast, et lihtsalt jäljendada riiklikus sektoris kehtestatud süsteemi, vaid seepärast, et sovhoosides on palgasüsteem objektiivne, ta peegeldab meie põllumajanduse ja üldse kogu majanduse praegust taset ega saa seepärast kolhoosides olla palju kõrgem või madalam). Eesrindlikumad kolhoosid võimaldavad juba praegu oma liikmetele palgalist puhkust. Seni ei ole veel kõigis kolhoosides lahendatud materiaalse kindlustatuse küsimus vanaduse või ajutise töövõimetuse puhul. Riiklikus sektoris on see konstitutsiooniline õigus garanteeritud ühtse kindla seadusandluse alusel, kolhoosidele aga on selles suhtes jäänud vabad käed luua nendeks eesmärkideks oma sisemised fondid. Nüüd aga on vastavatele organitele seatud ülesanne töötada eesrindlike kolhooside kogemuste alusel välja ettepanekud materiaalse kindlustatuse süsteemi loomiseks ka kolhoosides. See probleem on kolhoosides keerukas, sest seni on kolhoosides arvuline vahekord pensioniealiste ja nooremate vahel ebasoodsam kui tööstuses ning praegu tehakse suur osa kolhoositöid ära pensioniealiste tööjõuga. Kuid küsimus on vaja lahendada, ja, nagu eesrindlike kolhooside kogemused näitavad, on see kolhooside jõukuse kasvu tingimustes täiesti võimalik.

Töötajate sissetulekut puudutavate küsimuste rühma kuulub ka kolhoosipere isikliku abimajapidamise probleem. Kolhooside loomisel oli abimajapidamine vaieldamatult tarvilik

nii materiaalselt kui ka moraalselt. Materiaalselt selles mõttes, et noored, veel välja kujunemata kolhoosid ei saanud endale ülesandeks seada kolhoosnikuid kõigi põllumajandussaadustega varustada, ning ka mahu poolest andis abimajapidamine suure osa kolhoositalurahvale vajalikest produktidest, mis kindlustasid tööjõu taastootmise. Moraalselt aga selles mõttes, et selle vormiga arvestati talurahva harjumusi ja pika aja jooksul väljakujunenud elulaadi iseärasusi. Kolhoosiperede isiklik abimajapidamine on valdavas enamikus kolhoosides ka praegu kolhoosnike sissetulekute allikana vajalik. Veel enam, see on praegu vajalik täiendus elanikkonnale varustamisel põllumajandussaadustega, eriti loomakasvatuse produktidega. Samal ajal on ilmne, et kommunismile üleminekul abimajandamine kaotab oma tähtsuse, sest ühismajapidamisest saadavad tulud kujunevad kolhoosnikute tarbimisvajaduste katmiseks küllaldaseks ning ühismajapidamine areneb sedavõrd, et suudab anda kogu elanikkonnale pidevaks varustamiseks piisaval hulgal põllumajandussaadusi. Kolhoosiperede isiklik abimajandamine on oma iseloomult vastuoluline: ühelt poolt ta küll täiendab kolhoosnikute sissetulekuid ja varustab neid pidevalt produktidega, andes sageli koguni ülejääke kolhoositurul realiseerimiseks, kuid teiselt poolt tõmbab ta samal ajal kolhoosnike tööjõudu osaliselt kõrvale tööst ühismajapidamises, kus töö on viljakam, sest see on tööjaotust võimaldav, mehhaniseeritud, agro- ja zootehnika nõuete kohane suurtootmine. Võib tekkida küsimus, miks on kolhoosnikutel kasulikum osa ajast töötada primitiivses kodus abimajapidamises, kus tööviljakus on madalam. Põhjus on selles, et abimajapidamisele on jaotuse praeguse süsteemiga loodud teatud eelised. Kolhoosi ühismajapidamises loodud uuest produktist läheb üks osa tulumaksu ja hindade süsteemi kaudu riigile (ei saa ju nõuda, et kogu akumulatsioonifondi ja ühiskondliku tarbimisfondi looks ainult tööliklass oma tööga, kasutaks seda aga kogu ühiskond), teine osa uusproduktist läheb kolhoosisiseseks akumulatsiooniks ja ühiskondlikeks fondideks, ning alles kolmas osa kuulub töö-

tasuna väljamaksmisele. Abimajapidamises loodud produkt jääb aga praktiliselt peaaegu täielikult isiklikuks sissetulekuks. Järelikult kogu ühiskondliku majandusliku tähtsuse poolest ei saa ühismajapidamist ja isiklikku abimajapidamist üldse võrrelda. Kehtestada abimajapidamises samasugune uusprodukti jaotuse proportsioon kui ühismajapidamises tähendaks tegelikult abimajapidamise likvideerimist, tema kui kolhoosnike täiendava sissetuleku allika eitamist ja tema töstmist majanduse põhivormide tasemele. Abimajapidamise vastuoluline iseloom väljendub ka selles, et ta ühelt poolt küll suurendab kolhoosipere sissetulekuid, kuid teiselt poolt piirab nende sissetulekute kasutamist tarbimise laiendamisel. Mida suuremad on ühismajapidamisest saadavad sissetulekud, seda enam kerkib esile see vastuolu: pidevalt, ilma ühegi puhkepäevata, lisaks tööle ühismajapidamises, tuleb hooldada veel isiklikke loomi, see vähendab aga võimalusi võtta osa kultuuritööst, jälgida televisiooni- ja raadiosaateid jne. Eeltoodust ei tohi teha järeldust, nagu tuleks hakata mingisuguste otsitud abinõudega piirama isiklikku abimajapidamist kolhoosides. Rõhutame veel kord, et praegu on see abimajapidamine tarvilik. Küsimust on käsitletud kommunismi kõrgemale astmele ülemineku seisukohalt, ning selles üleminekuprotsessis muutub abimajapidamine nii ühiskonnale tervikuna kui ka kolhoosile tarbetuks, segavaks. Selleks peab aga eelkõige tunduvalt kasvama ühismajapidamiselt saadav sissetulek ning kolhoosid peavad hakkama soodsatel tingimustel ja pidevalt varustama kolhoosielanikkonda kõigi vajalike põllumajandussaadustega.

Olulisi erinevusi linna ja küla olukorras esineb ka olustikuliste elutingimuste osas. Linnades ja suurtes linnatüüpi töölisasulates on kommunaalteenused hoopis kättesaadavamad kui hajutatud asustuse puhul. Sama kehtib mitmete kultuurihüvede kohta. Perspektiiv ongi selline, et hakkavad kujunema linnatüüpi asulad või vähemalt heakorrasstatud, õigesti planeeritud suured keskused kõigis kolhoosides ja sovhoosides. See vastab mitte üksnes kultuurilise ja olustikulise

teenindamise huvidele, vaid ka tootmise vajadustele. Hajusasustus oli kooskõlas individuaalse talumajapidamisega. Praegune mehhaniseeritud suurtootmine nõuab ka elanikkonna kontsentreerimist tootmiskeskuse lähedusse. Praegu on juba käsil ulatuslikud ettevalmistustööd uue asustuse jaoks - planeeritakse majandite keskusi, tulevasi heakorrastatud asulaid. Põhimõtte on niisugune, et endistesse taludesse uusi maju enam ei ehitata, vaid kogu uusehitus koondatakse juba keskustesse.

Praegu on küla väline pilt tihti vastuoluline: suurenevad külaelanikkonna sissetulekud, riietutakse paremini, paraneb kodude sisustus, raadiod, televiisorid, mootorrattad ja ka autod ei ole enam kaugelki haruldased, kuid samal ajal jätavad endised talukohad väliselt lagunenu mulje. See on ka arusaadav: endised aidad, rehealused, küünid, tallid ja teised abihooned ei oma enam majanduslikku tähtsust, neid ei parandata, nad lagunevad või lihtsalt lammutatakse järk-järgult küttepudeks. Uute, linnaga võrdseid mugavusi võimaldavate maa-asulate rajamisega muutub küla väline pilt tundmatuseni.

Vaimse ja füüsilise töö vahelise olulise erinevuse kaotamine.

Kapitalismi tingimustes on vaimse ja füüsilise töö vastandlikkus saavutanud äärmise teravuse. See väljendub mitte üksnes kapitalistlikes ekspluateerimissuhetes, vaid ka selles, et nimetatud vastuolu takistab inimeste kõigi, nii vaimsete kui füüsiliste võimete arenemist ja ärakasutamist. Sotsialismi tingimustes on koos ekspluateerimise kaotamisega likvideeritud ka vastuolu vaimse ja füüsilise töö vahel, kuid säilib veel oluline erinevus, mille ületamine on kommunismile ülemineku perioodi ülesandeks.

Vaimse ja füüsilise töö vahelise olulise erinevuse kaotamise aluseks on kommunismi materiaalse tehnilise baasi loomine. Tootmise täieliku mehhaniseerimise ja automatiseerimise tingimustes kaovad puhtfüüsilise töö erialad. Auto-

maatides-ettevõtetes kujuneb valitsevaks tootmistöölise 1 eriala - operaator-seadistaja, kes juhib ja kontrollib automaatide tööd. Inimesel, kelle kontrolli all töötavad terved automatiseeritud ettevõtted, peab olema vastav erialane ettevalmistus. Selles mõttes peab tulevikus kõigil tootjatel olema kõrgem erialane haridus. Automaatika käsitaja ei saa muutuda lihtsaks "nupule vajutajaks", nagu väikekodanlikes ettekujustes sageli arvatakse. Automaatliinid ja automatiseeritud ettevõtted vajavad töötajaid, kes ühtlasi täiustavad automaatliine ning tootmise tehnoloogilisi protsesse. Järelikult, vähe sellest, et tuleviku tootmistöölisel on kõrgem tehniline haridus: muutub mitte ainult hariduslik tase, vaid tootmistööline ise saab ühtlasi teadlaseks, vaimse töö tegijaks. Niisuguse suuna alged avalduvad juba praegu selles, et suureneb tehnilise eriharidusega, sealhulgas kõrgema haridusega tööliste arv, laieneb leiutus- ja ratsionaliseerimistegvus. Kommunismi materiaalse tehnilise baasi loomisega peavad kõik tootmistöölised saavutama oma erialal insener-tehniliste töötajate taseme. Ühtlasi kaob järk-järgult erinevus vaimse ja füüsilise ala töötajate kultuurilise tarbimise tasemes: kultuurihüved muutuvad kättesaadavaks ja arusaadavaks kogu rahvale. Sellele aitab kaasa üldrahvaliku kultuuritaseme tõus, laialdasi rahvahulki hõlmav esteetiline kasvatus ning muidugi materiaalsete elutingimuste muutumine - tööaja lühenemine ning vastavalt enda täiustamiseks ja vaimseks tarbimiseks vajaliku aja pikenedamine, materiaalsete kitsenduste ületamine ka kultuurialases tarbimises.

Praeguses mõistes esineva füüsilise töö kadumine, sellele vaimse töö elemendi lisandumine on vaimse ja füüsilise töö olulise erinevuse ületamise üks külg. Küsimuse teise külje moodustab vaimse töö, teaduslase tegevuse lähendamine materiaalsele tootmisele. Mida kõrgem on mehhaniseerimise ja automatiseerimise tase, mida enam tugineb tootmine teaduse saavutustele, seda laialdasem peab olema teaduslike uurimisasutuste, laboratooriumide ja instituutide võrk, mis tootmist teenindab. Ja nii nagu tootmine ei saa areneda ilma

teaduseta, niisama ei saa ka teadus areneda ilma tootmiseta, lahus tegelikust elust. Teadus, mis pole seotud tegeliku eluga, teadus, mis tegelikkusele midagi ei anna, ei oma mõtet, ei olegi õieti teadus. Tõeline teadus saab areneda ainult seoses tegeliku eluga, mis tõstab esile lahendamist vajavad probleemid ning ütleb ka ette nende probleemide lahendamise tee.

Teaduse mitmesugused harud tekkisid juba orjanduslikus ühiskonnas. Siis oli vaimse ja füüsilise töö eraldumine teaduse tekkimise tingimuseks. Vastupidi sellele on tänapäeval teaduse arendamise tingimuseks vaimse ja füüsilise töö ühendamise uuel tasemel. Teadus oma tekkimisel ei tegelnud tootmise probleemidega - igasugune töö oli siis põlatud ning orjade kohustusena valitsevatele klassidele häbistav. Niisugune tootmisest eemalseisev teadus võib mõneski suhtes inimkonda rikastada, kuid ta ei suutnud muutuda tootlikuks jõuks, mis ühiskonda edasi viib. Tänapäeval muutub teadus oma lahutamatu sideme tõttu tootmisega just selliseks ühiskonda edasiviivaks tootlikuks jõuks, mis oluliselt aitab kaasa kommunismi materiaalse tehnilise baasi loomisele, kommunismi kõrgema astme saavutamisele.

Vaimse ja füüsilise töö ühendamisele aitab kaasa praegune haridussüsteemi täiustamine, mille põhisuunaks on teoreetiliste teadmiste ja praktiliste oskuste ühendamine. Seda vajadust rõhutas Lenin, märkides, et "ei saa kujutleda tulevase ühiskonna ideaali, ühendamata noorsoo õppimist tootva tööga: ei õppimist ja haridust ilma tootva tööta, ega tootvat tööd ilma paralleelse õppimise ja hariduseta ei saaks asetada sellisele kõrgusele, mida nõuab tänapäeva tehnika tase ja teaduse seisukord." (V. I. Lenin, Teosed, 2.kd., lk. 421, Tallinn 1949.)

Teatud tähtsust vaimse ja füüsilise tegevuse lähendamisel omab ka ülikoolides rakendatav tootmispraktika ning suvine töö ehitustel, põllumajanduses ja mujal. Kuid neil abinõudel on siiski eeskätt kasvatuslik iseloom. Vaimse ja füüsilise töö oluline erinevus ei likvideeru sellega, et inime-

mene teeb mõned päevad vaimset ja mõned päevad füüsilist tööd, vaid sellega, et ühes ja samas tööprotsessis rakendatakse inimese kõik võimed, et töö annab tegevust nii kätele kui peale.

Jaotussuhete arenemine seisab selles, et vastavalt küluse saavutamisele ning inimeste igakülgsese arenemisele toimub järkjärguline üleminek töö järgi jaotamiselt vajaduste järgi jaotamisele, millega kaotatakse lõplikult igasugune materiaalne ebavõrdsus.

A

24452

Seminari kava.

T e e m a: Tootmissuhete arenemine kommunismi laiahaardelise ülesehitamise perioodil.

1. Sotsialistliku omanduse kahe vormi arenemine ühtseks kommunistlikuks omanduseks.
2. Linna ja maa sotsiaal-majanduslike ja kultuurilis-elukondlike erinevuste likvideerimine.
3. Vaimse ja füüsilise töö oluliste erinevuste järkjärguline kaotamine.
4. Jaotamissuhete kui tootmissuhete ühe elemendi arenemine üleminekul kommunismi kõrgemale astmele.

K i r j a n d u s:

Marx, K., Gotha programmi kriitika, Tallinn 1957.

Lenin, V. I., Riik ja revolutsioon, V ptk., Teosed, 25. kd.

NLKP programm, II osa.

Hruštšov, N. S., NLKP Keskkomitee aruanne partei XXII kongressile, II osa, § 6.

Hruštšov, N. S., NLKP programmist, IV osa, §-id 1, 2, 3.

TÜ RAAMATUKOGU

1 0300 01041108 2